

Бялик О.В. Мета і завдання статевого виховання учнів у країнах Європейського Союзу / О. В. Бялик // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» – Додаток 1 до Вип. 5, Том ІУ (58) : Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». – К. : Гнозис, 2015. – 530 с.

УДК 37.03 (4)

Бялик О.В.,

докторант, кандидат педагогічних наук, доцент,
кафедра педагогіки та освітнього менеджменту,
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини,
м. Умань

МЕТА І ЗАВДАННЯ СТАТЕВОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ У КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

В статті розкривається мета та основні завдання статевого виховання у країнах Європейського Союзу, що відповідають сучасним вимогам.

Ключові слова: мета статевого виховання, завдання статевого виховання, сексуальна освіта, сексуальна культура, країни Європейського Союзу.

Бялик Оксана. Цель и задания полового воспитания учащихся в странах Европейского Союза

В статье раскрывается цель и основные задания полового воспитания в странах Европейского Союза, что соответствует современным требованиям.

Ключевые слова: цель полового воспитания, задания полового воспитания, сексуальное образование, сексуальная культура, страны Европейского Союза.

Byalik Oksana. Purpose and objectives sex education students in the European Union

The article reveals the purpose and the main task of sex education in the European Union that meet modern requirements, namely: fostering a sense of responsibility in relationships between people of both sexes; forming the desire to have a strong, healthy and friendly family; education capacity of understanding others and sense of respect for them, not only as people in

general, as well as representatives of male and female, the ability to consider and respect their gender-specific in the joint activities; understanding the formation of positive and negative in the sphere of human relations, education and responsible attitude to their own health and the health of others and forming beliefs about the harms and dangers of early sexual relations of inadmissibility, irresponsibility and carelessness in relations with persons of the other sex.

Keywords: purpose of sex education, the problem of sex education, sex education, sexual culture, the European Union.

Постановка проблеми. Педагоги країн Європейського Союзу при визначенні мети і завдань статевого виховання спираються на стратегічні положення розвитку цієї сфери педагогічної науки і практики, що приймалися на спеціально скликаних міжнародних форумах, починаючи з другої половини ХХ століття. Визначена в них міжнародною педагогічною громадськістю спільна мета щодо підвищення рівня статевої вихованості знайшла відображення і в національних концепціях статевого виховання учнівської молоді. На спільність науково-теоретичних пошуків суттєво впливають інтеграційні процеси, що відбуваються в сфері міжнародних відносин, культури, освіти, політики та ін. У наш час важливу роль у цьому плані відіграє Болонська хартія по створенню єдиного європейського освітнього простору, до якої у 2005 році приєдналася й Україна. Таким чином тенденції до узгодженості цільових настанов щодо статевого виховання в школах країн Європейського Союзу мають міцне підґрунтя, що обумовлюється посиленням інтернаціональної взаємодії в розв'язанні спільних проблем статі на різних рівнях.

Аналіз актуальних досліджень. Дослідження проблеми статевого виховання молоді в країнах Європейського Союзу викликає надзвичайний інтерес, хоча й є малодослідженою у нашій державі. Так, дану проблему досліджували науковці ряду європейських країн, що знайшло відображення у національних концепціях статевого виховання, зокрема, Польщі – М. Браун-Галковська (M. Braun-Gałkowska), З. Іздебський (Z. Izdebskij), В. Оконь (W. Okoń), В. Фіялковський (W. Fijałkowski) та ін.; Об'єднаного Королівства – С. Джонс (C. Jones), С. Діксон (C. Dixon),

С. Форрест (S. Forrest) та ін.; Скандинавських країн – В. Ескрідз (W. Escridge), Т. Бартс (T. Bartz), К. Едгард (K. Edgardh), Т. Нутріахо (T. Nurmiaho), М. Кузьма (M. Kuzma), С. Сінгч (S. Singh) та ін.; Німеччини – Р. Борман (R. Borrmann), М. Гемпель (M. Hempel), Е. Фром (E. Fromm), Й. Мюллер (J. Müller), Б. Швенке (B. Schwanke) та ін.

Метою статті є розкриття мети та основних завдань статевого виховання у країнах Європейського Союзу, що відповідає сучасним вимогам.

Виклад основного матеріалу. В сексуальній освіті та статевому вихованні молодого покоління педагоги країн Європейського Союзу виділяють такі пріоритети, які, на їх погляд, мають принципове значення для кардинальної зміни відносин між особами різних статей: розвиток статевої свідомості, почуття відповідальності за дії та вчинки у міжстатевих стосунках, формування сексуальної та статевої культури, прищеплення статевоорієнтованих переконань та настанов. Відповідно до окреслених пріоритетів визначається й мета статевого виховання у школі. У цілому її можна узагальнити як безперервний виховний процес, спрямований на формування в учнів правильного розуміння суті норм й установок у сфері взаємовідносин статей і потреби керуватися ними у своїй життєдіяльності. Даний процес містить у собі правильне ставлення до представників протилежної статі, формування в неї наукових знань, поглядів та переконань, які здатні забезпечити доцільну діяльність у спілкуванні з особами протилежної статі.

Причому важливою складовою мети статевого виховання більшість педагогів країн ЄС вважають розвиток статевої свідомості, тобто заздалегідь висунутої цілі дбайливого ставлення до осіб протилежної статі. Це ставлення пов'язується, насамперед, з опануванням учнями різносторонніх знань про людину як представника певної статі та їх взаємовідносини, вмінням передбачати наслідки міжстатевих взаємовідносин на перспективу.

Як зазначено у «Стандартах сексуальної освіти в Європі» («Standards for sexuality education in Europe»), традиційно статеве виховання орієнтується на потенційні ризики прояву сексуальності, такі як: небажана вагітність та інфекції, що передаються статевим шляхом. Така негативна спрямованість, зазвичай, лякає дітей та молодь, більше того, вона не відповідає їх потребам в одержанні інформації та формуванні навичок міжстатевого спілкування, у більшості випадків навіть не має відношення до їх життя [9].

Паралельно із поняттям «статево виховання» існує поняття «сексуальна освіта», що розглядається як система засвоєння знань про когнітивні, емоційні, соціальні та фізичні її аспекти, починаючись з раннього дитинства, продовжується в юнацькому віці аж до повноліття, метою якого є сприяння і захист сексуального розвитку особистості.

Даний вид освіти поступово розширює можливості дітей та молоді, забезпечуючи їх інформацією, навичками та позитивними ціннісними установками для усвідомлення й отримання задоволення від своєї сексуальності, аби мати в майбутньому безпечні відносини й нести відповідальність за сексуальне здоров'я і благополуччя як самих себе, так і інших.

Сексуальна освіта дає можливість молоді робити свідомий вибір, який покращить якість їхнього життя та дає їм право на сексуальну освіту, відповідно до їх віку. Ключовим у понятті «сексуальна освіта» є сексуальність як позитивний потенціал людини і джерело задоволення. Потреба в знаннях і навичках, пов'язана із необхідністю профілактики захворювань, що передаються статевим шляхом та СНІДу й повинна ґрунтуватися на міжнародновизнаних правах людини.

Так, Міжнародною Федерацією планування сім'ї (Європейське відділення) зазначено, що «цілісна сексуальна освіта прагне забезпечити молодь знаннями, навичками, відносинами і ціннісними установками, які необхідні для отримання задоволення від своєї сексуальності – фізично й

емоційно, індивідуально й у взаєминах, та розглядає сексуальність «цілісно в контексті емоційного і соціального розвитку особистості, але при цьому однієї інформації недостатньо. Молодим людям потрібно надати можливість отримати необхідні життєві навички для розвитку позитивних поглядів і ціннісних установок» [5].

У Технічному керівництві із сексуальної освіти, розробленому ЮНЕСКО та іншими організаціями ООН, сексуальна освіта трактується наступним чином: «Сексуальна освіта визначається як підхід по наданню наукових знань, пов'язаних із проблемами статей та відносинами між ними, що відповідає віку й культурним особливостям певної держави. Одним із основних завдань сексуальної освіти є формування можливості вивчати власні ціннісні установки, погляди та розвивати навички, що пов'язані із прийняттям рішень при міжстатевому спілкуванні й зниженні ризиків в багатьох аспектах сексуальності» [10].

Таким чином, сексуальна освіта охоплює широкий спектр питань, пов'язаних із фізичними, емоційними, соціальними та культурними аспектами виховання й не повинно зводитися лише до профілактики захворювань, виключаючи осуд та страх. Таким чином, таке цілісне розуміння сексуальної освіти зумовлює вибір різних методів, адресованих різним типам учнів з різними типами сприймання.

Приймаючи таке визначення за похідне, педагоги країн Європейського Союзу використовують закладені у ньому ідеї відповідно до практики шкільного навчання. Так, педагоги Західної Європи та Скандинавських країн, адаптуючи загальні положення, підкреслюють, що статеве виховання – це процес соціалізації молодої людини, підготовка її до інтимного, подружнього і сімейного життя, відповідно до обов'язкових в даному суспільстві норм [8] та переконаний, що статева освіта і виховання, як частина педагогіки, повинні починатись якомога раніше і бути цілеспрямованим процесом, що циклічно поглиблюється, з кожним циклом

в кілька років, з глибшим рівнем знань і об'ємом інформації (М. Козакевич (M.Kozakiewicz), Польща) [7].

За твердженням Д. Кічі (D.Cichy), основним завданням статевих виховання є формування правильної позиції щодо статевого життя, норм і цінностей моралі, культури, емоційного і етичного сприймання вироблення відповідальності за свої дії та вчинки [4].

Статеве виховання в більш вузькому розумінні акцентує увагу на фізіологічних і біологічних проблемах статевого життя, в тому числі запобіганню випадковій вагітності і досягненню безпечного статевого задоволення. Необхідно додати, що цей об'єм змісту статевого виховання не повинен викликати у людей негативних мотивацій.

Формування культури почуттів, гуманного ставлення до протилежної статі розкриває зміст основних завдань статевого виховання. Він включає також підготовку до шлюбу і сімейного життя, колективне спільне проживання, культуру почуттів, відповідальність за сім'ю, а мета, зміст та методи статевого виховання повинні відповідати стадіям розвитку дітей і молоді, що зумовило виокремлення ряду етапів та відповідний їм зміст статевого виховання [7].

Так, перший етап відповідає періоду розвитку дітей, в якому дитячий інтерес до питань статі формується на основі взаємодії з навколишнім середовищем, другий – відповідає найбільшим соматичним і фізіологічним змінам в організмі дітей у фазі періоду дозрівання (зміни у власному організмі, гормональні зміни і початок дозрівання статевих органів провокують зацікавленість статтю). Третій етап – це етап статевої зрілості в біологічному і психологічному значенні, а також здатність до відчуття статевих імпульсів.

Разом з тим, вітчизняний науковець І. Даценко пропонує виділяти й четвертий етап, який передбачає «досягнення зрілості в статевому значенні», в основі якого лежить етична та сімейна проблематики [1, с. 77].

Як бачимо, визначення статевого виховання як процесу, що ставить за мету формування власного ставлення до статевого життя і підготовки молоді до виконання в майбутньому ролі чоловіка чи жінки, тобто до життя подружнього і сімейного, набуває особливого значення в період дозрівання і ранньої юності особистості.

Не менш важливою проблемою є виховання в молоді емоційної зрілості через правильне трактування як психічної, так і фізичної сторони кохання, формування здатності відчувати переживання іншої людини і вміння цілковитої віддачі їй, що є умовою підготовки до подружнього життя і усвідомлення батьківських обов'язків.

Молоді люди повинні серйозно і відповідально ставитись до своїх партнерів, а також до почуттів, які їх пов'язують. Вони повинні хоча б в загальних рисах бачити перспективи спільного життя в шлюбі і вирішення завдань виховання дітей.

Значне місце в статевому вихованні відводиться культурологічним аспектам, пов'язаним із різнобічним розвитком особи. Ці положення знаходять відображення в цілях і завданнях статевого виховання багатьох країн. Так, наприклад, російські педагоги (В.Каган [2]; І.Кон [3]) основну мету статевого виховання вбачають у тому, щоб сприяти вихованню здорової і цілісної особистості чоловіка та жінки, здатних адекватно усвідомлювати і переживати свої фізіологічні та психологічні особливості у відповідності з існуючими в суспільстві соціальними та моральними нормами, і завдяки цьому встановлювати оптимальні відносини з людьми своєї та протилежної статі в усіх сферах життя.

Метою статевого виховання, для прикладу, у Німеччині є формування в учнів правильного розуміння суті норм й установок у сфері взаємовідносин статей і потреби керуватися ними у своїй життєдіяльності. Так, відомий науковець Німеччини Е. Фромм (E. Fromm) мету статевого виховання вбачає, перш за все, у розвитку вміння любити, а також вироблення якостей (солідарна поведінка, вміння спілкуватися, що є

основою тривалих стосунків, засіб передачі позитивних і негативних почуттів), довіра, емпатія, що проявляються у готовності та вмінні поставити себе на місце іншого, здатність до співпереживання [6, с. 25].

Отже, духовно-моральні та інтелектуальні властивості у поєднанні з практичною діяльністю у спілкуванні осіб протилежних статей становлять основу статевої вихованості майбутньої дорослої людини.

Досягнення мети статевого виховання молодого покоління фахівці пов'язують із вирішенням низки виховних завдань. Найбільш типовими, тобто такими, що поєднують погляди більшості педагогів країн ЄС, є:

- виховання почуття відповідальності у взаєминах між людьми чоловічої і жіночої статей за кожний вчинок; формування прагнення мати міцну, здорову і дружну родину, що відповідає сучасним вимогам суспільства, утвердження рівноправності батька і матері в родині, народження дітей і формування свідомого та відповідального ставлення до їх виховання;

- виховання здатності розуміння інших людей і почуття поваги до них не тільки як до людей загалом, а також як до представників чоловічої та жіночої статей, здатність враховувати і поважати їхні специфічні статеві особливості в процесі спільної діяльності;

- розвиток здатності і прагнення оцінювати свої вчинки щодо інших людей із урахуванням їхньої статевої приналежності, формування розуміння позитивного і негативного в сфері людських відносин;

- виховання відповідального ставлення до свого здоров'я та здоров'я інших людей, формування переконання про шкоду і небезпеку ранніх статевих зв'язків, про неприпустимість, безвідповідальність і легкодумство у взаєминах з особами іншої статі, поняття дозволеного і недозволеного в цих відносинах; виховання правильного розуміння дорослості: її змісту, щирих ознак, проявів і якостей.

Наведені цілі й завдання статевого виховання дають загальне уявлення про вимоги до підготовки молоді шкільного віку до дорослого життя та пов'язані цим питання статі.

По-перше, мета статевого виховання передбачає неперервність навчання, виховання й розвитку учнівської молоді протягом усіх років перебування в школі. Це означає, що статеве виховання повинно мати перспективний характер і стати провідним стрижнем, який в цілому визначає виховний процес. Відповідно така настанова має знайти відображення в шкільних нормативних документах (навчальні плани, програми), а також у змісті виховання учнівської молоді шкільного віку. Неперервність статевого виховання у школі тісно пов'язується з такими принципами педагогічного процесу, як систематичність, послідовність, доступність, науковість, свідомість, зв'язок із життям тощо. Педагоги країн ЄС (Й. Зенде (J. Sende), Р. Борман (R. Borgmann), М. Гемпель (M. Hempel), К. Павек, Б. Швенке (B. Schwanke), Німеччина; М. Браун-Галковська (M. Braun-Gałkowska), В. Брейнак (W. Brejnak), В. Фіялковський (W. Fijałkowski), В. Оконь (W. Okoń), З. Іздебський (Z. Izdebski), Польща; Т. Бартс (T. Bartz), О. Контула (O. Kontula), Т. Нурміаго (T. Nurmiäho), К. Едгард (K. Edgardh), С. Сінгч (S. Singh), Скандинавські країни та країни Балтії та ін.) наголошують на необхідності урахування провідних принципів педагогічного процесу в забезпеченні неперервності статевого виховання на всіх етапах шкільного навчання й виховання.

Така позиція пов'язується, по-перше, із визнанням статевого виховання складовою частиною змісту всієї виховної роботи школи, по-друге, воно дає змогу чітко визначити основні напрями організації та здійснення виховної діяльності, націленої на досягнення мети статевого виховання школярів (з першого по випускний класи).

Підсумком цілеспрямованої педагогічної діяльності зі статевого виховання учнівської молоді, як зазначається в меті статевого виховання, має бути опанування принципово іншими моральними цінностями щодо

поглядів на стать та ставлення до осіб протилежної статі тощо. У зв'язку з цим у вихованні провідне місце відводиться розвитку моральної сфери молодого покоління як основи відповідального ставлення до осіб протилежної статі. Особливої значущості набувають питання морально-етичного порядку, емоційної та інтелектуальної розвиненості, практичної активності школярів, а формування в учнів статевої культури визнається педагогами країн ЄС важливим видом діяльності шкіл на сьогоднішній день [403]. Тому педагоги більшості країн ЄС при визначенні основної мети статевого виховання на перше місце висувають ідею розвитку статевої культури особистості, яка передбачає наявність у неї статевозаданих властивостей та якостей, що виявляються у стосунках з особами протилежної статі.

У педагогічній літературі поняття «статева культура» набуло широкого тлумачення. Воно пов'язується з оволодінням школярами різносторонніми знаннями щодо питань статі, опануванням умінь та досвіду розв'язання проблем статей, передбаченням можливих наслідків.

Все вищезазначене значною мірою віддзеркалює загальні погляди більшості педагогів країн ЄС на проблему статевого виховання школярів, її тлумачення та зміст. Інтегруючою основою виступає положення про те, що статева культура має виявлятися у ставленні та поведінці між особами протилежних статей, а також рішеннях, які вони приймають по відношенню один до одного. Розвиток статевої культури – це тривалий процес, що повинен відбуватися протягом усіх років шкільного навчання.

У змісті вищенаведених завдань знайшли відображення основні категорії педагогіки (виховання, навчання, розвиток, освіта), які мають реалізуватися в процесі досягнення мети статевого виховання. Слід відзначити, що кожне завдання носить комплексний характер і складається з низки взаємопов'язаних елементів, спрямованих на формування знань, умінь, навичок, пов'язаних зі статтю, досвіду між статевого спілкування тощо. Такий підхід до визначення завдань навчально-виховного процесу

відповідає сучасним тенденціям як у галузі педагогіки в цілому, так і статевого виховання зокрема. На цю тенденцію звертається увага в матеріалах і документах міжнародних нарад і конференцій з питань сексуальної освіти. Вона відбивається у фундаментальних працях з теорії педагогіки як вітчизняних, так і зарубіжних вчених.

Висновки. Розглянуті завдання статевого виховання мають комплексний, інтегрований характер і спрямовані на різностороннє статеве виховання молодого покоління в школі, яке в майбутньому буде здатне приймати відповідальні рішення за свого партнера, щодо майбутнього дорослого життя та відповідального батьківства, а також набутого досвіду, керуючись національними та загальнолюдськими інтересами й гуманістичними ідеалами. Аналогічні за своєю суттю цілі статевого виховання висувуються й в Україні.

Список використаних джерел:

1. Даценко, І.М. Підготовка учнівської молоді до життя в сім'ї у республіці Польща : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Ірина Миколаївна Даценко. – Тернопіль, 2008.
2. Каган, В.Е. Воспитателю о сексологии / В. Е. Каган. – М. : Педагогика, 1991. – 256 с.
3. Кон, И.С. Какими они себя видят / И.С.Кон. – М. : Знание, 1975. – 96 с.
4. Cichy D. Niektóre problemy wychowania seksualnego // „Problemy Rodziny”. – 1973. – nr 2. – S.8-12.
5. Framework for comprehensive sexuality education. London [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ippf.org/NR/rdonlyres>. IPPF, (2007).
6. Fromm E. Die Kunst des Liebens / Erich Fromm. – Frankfurt : Verlag Ullstein GmbH, 1987. – S. 39.
7. Kozakiewicz M. (red.): Pro i contra w planowaniu rodziny, w wychowaniu seksualnym. – Warszawa, 1989. – 47 s.
8. Kozakiewicz M. Wprowadzenie wychowania seksualnego do szkół w krajach europejskich // „Problemy Rodziny”. – 1984. – nr.6. – S.6-9.

9. Standards for Sexuality education in Europe. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www. bzga – whoec. do/ ?vid.. idshone](http://www.bzga-whoec.do/?vid..idshone). (2011).

10. UNESCO. International technical guidance on sexuality education T. II – Topics and learning objectives Paris [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://data.unaids.org/pub/ExternalDocument/2009/2009121Q>. (2009).

References

1. Dacenko, I.M. Pidgotovka uchniv's'koï molodi do zhittja v sim'ï u respubliци Pol'wa : dis. ... kand. ped. nauk : 13.00.07 / Irina Mikolaïvna Dacenko. – Ternopil', 2008.

2. Kagan V.E. Caregivers about sexuality / V.E. Kagan. – Moscow: Pedagogy, 1991. – 256 p.

3. Kon, IS What are they seeing himself / Kon. – M. : Knowledge, 1975. – 96 p.

4. Cichy D. Niektóre problemy wychowania seksualnego // "Problemy Rodziny". – 1973. – nr 2. – S.8-12.

5. Framework for comprehensive sexuality education. London [Electron resource]. – Access mode: <http://www.ippf.org/NR/rdonlyres>. IPPF, (2007).

6. Fromm E. Die Kunst des Liebens / Erich Fromm. – Frankfurt : Verlag Ullstein GmbH, 1987. – S. 39.

7. Kozakiewicz M. (red.): Pro i contra w planowaniu rodziny, w wychowaniu seksualnym. – Warszawa, 1989. – 47 s.

8. Kozakiewicz M. Wprowadzenie wychowania seksualnego do szkół w krajach europejskich // "Problemy Rodziny". – 1984. – nr.6. – S.6-9.

9. Standards for Sexuality education in Europe. – [E-resource]. – Mode of access: [http:// www. bzga - whoec. do /? vid .. idshone](http://www.bzga-whoec.do/?vid..idshone). (2011).

10. UNESCO. International technical guidance on sexuality education T. II – Topics and learning objectives Paris [Electron resource]. – Access mode: <http://data.unaids.org/pub/ExternalDocument/2009/2009121Q>. (2009).